

Araştırma/İnceleme:

**Georg Simmel'in Tarih Felsefesinde Psikolojizmin Rolü ve Tarihin
Yasası Sorunu**

Sinan VARDAR*

orcid/ 0000-0001-5192-5677

Öz: Georg Simmel'in dışsal olayları içsel elementlerin etkileri üzerinden ele aldığı tarih felsefesi, özellikle tarih-felsefe-psikoloji üçgeninde biçim kazanan tarihin niteliği, amacı, yasası ve mânâsı problemlerini tartışan önemli bir üretim alanı olarak kendisini gösterir. Bir sosyolog ve felsefeci olarak Simmel'in kullandığı terimlerin tarih felsefesi bağlamındaki yerleşimi, tarihin yapısal özelliklerinin soruşturulmasında önemli bir kilometre taşı değerindedir.

Anahtar Kelimeler: Georg Simmel, tarih felsefesi, psikolojizm, tarihin yasası.

**The Role of Psychologism and the Issue of the Law of History in Georg
Simmel's Philosophy of History**

Abstract: The philosophy of history, in which Georg Simmel deals with external events through the effects of internal elements, manifests itself as an important field of production that discusses the problems of the nature, purpose, law and meaning of history, which has become particularly shaped in the triangle of history-philosophy-psychology. As a sociologist and philosopher, the

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: vardarsinan@outlook.com

settlement of the terms used by Simmel in the context of philosophy of history has built an important milestone in investigating the structural features of history.

Keywords: Georg Simmel, philosophy of history, psychologism, law of history.

Extended Summary

Purpose

In this study, we will focus on the role of “psychologism” and the “law of history” issue into the Georg Simmel’s theses of the philosophy of history. In this respect, our main aim will be to discuss the indirect relationship between the “internal” and “external elements”, which have an important place in the sociological production of Simmel, and the relationship between history and psychology, which is limited in time limits. To comprehend Simmel’s intellectual production makes it necessary to understand the intellectual ground that influences the existence of his philosophy of history. The discussion of the effects of Kant and Dilthey on Simmel’s philosophy of history is another important objective in this regard. Another aim is to examine Simmel’s theses on the question of historical personality and to discuss how a historical reality can be evaluated according to Simmel. Simmel's philosophy of history and psychological processes of historical personality, which is one of the essential elements of a historical narrative will be examined in our study.

Methods

The primary method of our study will be to examine the basic concepts that Georg Simmel provides within the framework of his sociological and philosophical views. Simmel’s philosophy of history, which will be examined, will form the basis of a discussion that will include analyzes of the Kantian and Diltheyian theses. Since the early period of his philosophical production, Simmel’s theses on the problem of nature, history and the law of history will be analyzed through discussions on

psychologism. Understanding the role of psychologism in Simmel's philosophy of history is important for examining the role of historical personality in the narrative of history. In this direction, in terms of method, Simmel's philosophy of history, philosophical approaches that determine its textual content and the problems included in the same content will be analyzed by discussions.

Results and Discussion

According to Georg Simmel, the theory of knowing comprises an act of "imagining." Simmel criticizes Ranke's criterion of "as it really happened", emphasizing the impossibility of producing the image of a historical event in the way that it really happened. Thus, the criterion of "imagining" gains importance. This act of imagination is one of the basic concepts of Simmel's philosophical text based on psychologism. Simmel's philosophy of history, with its original approaches, brings various expansions to the problem of "historical personality." He criticizes the Hegelian philosophy of history and approaches of that philosophy that make the individual passive in the face of historical narrative. In this context, Simmel's philosophy of history is an important intellectual production, discussing that issue and the relationship between psychologism and the process of the establishment of meaning. In this context, psychology is a priori of historiography. Simmel does not deny or passive the role of the historian in the process of the establishment of meaning. The establishment of meaning is, according to Simmel, the work of the subject who is a historian: the historian establishes the textual structure while establishing the meaning.

According to Simmel, the law of history cannot be timeless. The assumption of an immutable law for understanding historical processes is irrational. Any historical relationship that is seen as deterministic, has developed within the framework of the effect relations of internal elements with each other. In this context, the problem of the law of historical functioning, according to Simmel, shows an intricate structure with the question of the meaning of history.

Conclusion

Despite the criticism of the New Kantians, Georg Simmel, from a Diltheyian point of view, sees psychologism as the preparatory factor of the act of historiographic comprehension and emphasizes that only in this way can we regard the historical character as understandable. As a concept related to the law and meaning of history, psychologism forms the basis of an original reproduction.

According to Simmel, the existence of the law of history depends on the combination of “two world elements”: internal and external elements. The internal-external relationship, which is one of the main elements of Simmel’s sociology, has such an important position in Simmel’s philosophy of history. According to Simmel, the relationship between the internal reactions (unrest, desires, troubles, comfort, etc.) driven by the external events (economic crises, invasions, war situation, accumulation of wealth, etc.) makes history understandable, because Simmel argues that the origin and target points of the act of narrating the external are only the internal character of the relevant historical events. These elements on which historical events are based are so much that it is impossible for all elements to come together and repeat an event. Therefore, according to Simmel, the law of history is not in the world of biological laws involving organism processes such as birth and death; it takes place in the world in which these internal and external elements interact.

Giriş

Georg Simmel'in özgün sosyolojik metnlerinin yanı sıra –özellikle Immanuel Kant'ın ve Wilhelm Dilthey'in etkisinin sıklıkla fark edilebileceği– tarih felsefesi metinlerini de içeren felsefi üretimi, tartışmaya değer bir yere sahiptir (Wolf, 1950: xviii; Pyyhtinen, 2016: 110).** Simmel'in tarih felsefesinin ana hatlarının görülebileceği “*Probleme der Geschichtsphilosophie Eine (Tarih Felsefesinin Problemleri)*” başlığı ile ilk kez 1892'de yayınlanmış olan –ve çalışmamızın temel tartışmalarının ve incelemelerinin ana kaynaklarının başında gelen– ilgili metni ise tarih araştırmaları sürecinde göz önüne alınması gereken “psikolojik koşullar” konusunu; tarihin ereği sorunsalı bağlamında tarihyazımını bir bilim haline getiren yasaların içeriğini; saptanabilir tarih yasaları ekseninde işleyen tarihsel sürecin “mânâsının” neliği ve bu yasalar ile arasındaki ilişkiyi, bir bilim olarak tarihyazımın değerlendirme kıstaslarını içeren önemli yaklaşımlar barındırmaktadır. Simmel'in değerlendirmelerinde rastlanan hatta metnin kimi bölümlerinde öne çıkan psikolojizm ile tarihçi merkezli bir eylem olarak tarihyazımı arasındaki ilişki, metnin temel dinamiklerini oluşturur. Özellikle erken dönem yaklaşımlarına da etki etmiş olan, her bir ulusun ve ona ait ruhun (Simmel zaman içerisinde bu “ruh” ya da *Volksgeist* kavramına mesafeli durmaya başlayacaktır), hususi ve belirli bir evrime ve karakteristiğe sahip olacağı tezini içeren *Völkerpsychologie* kavramı, Simmel'in sosyolojisinde birincil etki merkezi olmuştur (Milà, 2005: 56-57). Bu hususiliğin tarihçi ya da tarih okurunun zihninde yeniden şekillendirilebilir psikolojik koşullar minvalinde kendini gösterdiği tarih felsefesinde, Simmel, psikolojiye önemli bir yer ayırır. Tarihsel deneyimi bu

** Doktorasını 1881'de, Berlin Üniversitesi'nde tamamlayan Simmel, doktora derecesini, maddenin oluş sürecini tamamlanmış değil devamlı bir süreç olarak ele aldığı “Das Wesen der Materie nach Kant Psysischer Monadologie (Kant'ın Fiziksel Monadolojisine Göre Maddenin Doğası)” başlıklı çalışması ile almıştır.

çerçevede ele alan Simmel'in tarihin yasasını araştırmaya yönelik tezleri ise çalışmamızın ikinci ayağını teşkil etmektedir.

Simmel'in Tarih Felsefesinde Psikolojizm Rolü Üzerine

Georg Simmel *Tarih Felsefesinin Problemleri* metninin girişinde, bilme kuramının biçimsel anlamda psişik bir "hayal etmek" eyleminden ibaret olduğunu belirtir. Tıpkı Wilhelm Dilthey'in, psikolojizme varan ve bu sebeple Yeni Kantçı düşünürlerin eleştirilerine maruz kalan anlama edimine yönelik yaklaşımı ile benzerlik gösteren (Jung, 1995: 96) bu giriş, Simmel'in metninin devamında özellikle üzerinde duracağı psikolojizmin ve o ekseninde beliren felsefi değerlendirmelerinin zeminini oluşturmaktadır. Simmel'e göre, "bilmek" eyleminin yalnızca bir "hayal etmek" eylemi olması ve öznesinin de bir "ruha" sahip olması; tarihsel bilme kuramının, malzemelerini, tarihsel kişiliklerin arzu, duygu, soyutlamalarında bulabileceği sonucunu koşullar. Bu noktada, tarihsel bilme eylemi, şahsiyetlerin psikolojik durumlarının es geçilmemesi gerekliliği ile karşı karşıya kalır. Öyle ki sosyal, siyasal, iktisadî, hukukî ve teknik hadiselerin ruhsal hareketlerden kaynaklanmadığı iddia edilirse, adına "tarih" denilen alandan geriye -Hegel'e atıfta bulunarak zikrettiği biçimde- bir "kukla oyunundan" ötesi kalmayacaktır (Simmel, 2010: 9).

Bir sosyolog ve düşünür olarak Simmel'in, tarihsel bilme eyleminin kritiği üzerine ele aldığı sosyal ilişkilere dayalı dışsal faktörler ile bireyin psikolojik durumunun biçimlendirdiği içsel veriler arasındaki ilişki önem taşır. Simmel'in "metropol tipi insan" değerlendirmesinde de kilit rol oynayan bu ilişki çerçevesinde, bireysellik, -tarih üzerine giriştiği incelemelerinde de benzer suretlerde yer bulan- süratli ve sürekli bir biçimde değişim gösteren dışsal ve içsel uyarıcıların (stimuli) yoğunlaştırdığı bir duygusal bir yaşamın konseptidir. Metropol, yarattığı "metropol insanına" yine kendi yaratımı olan psikolojik koşullar ile biçim verir. Bununla birlikte, Simmel'in sosyolojisinde, metropol,

kendisi ile kır arasındaki farklılık noktasını, ürettiği/yüklediği bilinçlilik miktarında yakalar (Simmel, 1964: 409-410; Simmel, 1995: 30-31). Bilinç, Simmel'in tarih felsefesindeki anahtar kavramlardan biridir. Immanuel Kant'ın insan-tarih-doğa üçgeni adını verebileceğimiz düşünsel denklemden yola çıkarak, "bir şey olarak bilinen (as something known)" insanın doğa ve tarih tarafından yaratılacağını; fakat "bilen (knower)" insanın doğayı ve tarihi yaratacağını belirtir (Simmel, 1971: 4). Simmel, tarih felsefesi üzerine giriştiği sorgulamalarında da dışsal ve içsel etmenleri benzer ölçülerde vurgular ve gerçekleşen dışsal olayların (ekonomik krizler, istilalar, savaş durumu, servet birikimi vb.) güdülediği içsel tepkiler (huzursuzluklar, arzular, sıkıntılar, rahatlık vb.) üzerinden bir tarih okuması yapmanın önemini belirtir. Simmel'e göre, dışsal olaylar kadar bu olayları yaratan ya da karşılayan içsel tepkiler de önemlidir; bu tepkileri ölçmek ise psikoloji yardımı ile imkân kazanır. Tarih ile psikoloji arasındaki bu zorunlu bağı Simmel şu ifadelerle sunar: "Eğer yasa bilimi niteliğinde bir psikoloji varolsaydı, o zaman tarih bilimi, aynı astronominin uygulamalı matematik olması gibi o anlamda uygulamalı psikoloji olurdu (Simmel, 2010: 10)."

Simmel sosyolojisinin ana unsurlarından olan içsel-dışsal ilişkisi, Simmel'in tarih felsefesinde de bu denli önemli bir konumda yer alır. Simmel, dışsal-olanın anlatılması ediminin çıkış ve hedef noktalarının ancak ilgili tarihsel olayların içsel karakterinden kaynaklanabileceğini savunur (Simmel, 2010: 10). Bu ilişkinin anlaşılabilirliği ise tarihçinin -ya da tarihi anlamak isteyen bir araştırmacının- örnek olayların merkezindeki insan figürlerini kendi davranışsal deneyimleri üzerinden özdeşim yolu ile anlamaya çalışmasında imkân kazanır (Simmel, 2010: 27). Tarihçi, ele aldığı tarihsel kişiliğin takındığı tavrın veya yaşadığı sıkıntının bir benzerini deneyimlemiş ise bu tarihsel figürü ve onun serüveninin geleceğini biçimlendiren kararlarını/edimlerini -belirli bir düzeyde dahi olsa- anlayabilir (Simmel, 2010: 26). Bu deneyim -temel kabul edilmek ile birlikte- soyutlama faktörünü de dışlamaz; zira Simmel'e göre, tarihçinin, herhangi bir tarihsel figürün ruhsal durumunu anlayabilmesi için temel aracı, hayal gücüdür. Tarihçi, kendisi ile ne kadar uzak bir geçmişte ya da ne kadar farklı bir ruhsal durumun içinde

bulunmuş olursa olsun bir tarihsel figürün psikolojik koşulunu ancak kendi zihninde, kendi deneyimlerinden faydalanarak biçimlendirmek suretiyle anlayabilir. Bunun için bir “ben ve ben-olmayan” ilişkisi kurmak gerekir; ben olmaksızın ben-olmayanı kavrayabilmek, Simmel’e göre, mümkün değildir. Simmel bu noktada, tarihsel bilme eylemi esnasında ben’in kaldırılmasını bir çelişki olarak görür. Leopold von Ranke’nin “tarihsel hakikatın kendisini” görmek adına “profesyonel” bir tarihçinin ancak belgelerin gerçekliğinde ve yol göstericiliğinde çalışabileceği düşüncesine (Iggers, 2000: 24-25) karşı, Simmel, böylesi bir durumda sorunların aslının tam anlamıyla görülemeyeceğini savunur (Simmel, 2010: 27). Bununla birlikte, Simmel, Ranke’nin “her ne olmuş ise” kıstasını da eleştirerek bir tarihsel olayın görüntüsünün gerçekte nasıl olmuş ise o şekilde üretilmesinin imkânsızlığını vurgular (Schwartz, 2017: 214-215). Bu doğrultuda, Simmel’e göre, tarihçinin -ve anlamın kuruluş sürecinin- varlığı, olayların, figürlerin ve durumların psikolojik koşullarını görmek ve bu deneyim ile zihinsel kategoriler arasında bir ilişki kurmak eyleminde anlamını bulur. Psikoloji, bu minvalde, Simmel için “tarih biliminin a priorisidir (Simmel, 2010: 41).”

Simmel’in ifadelerinde yer bulan bu yeni tarihsel bilme etkinliği, ne idealistlerin yaptığı gibi deneyim payının es geçilerek şahsiyetlerin odağa yerleştirilmesine ne de deneycilerin yöntemindeki gibi tarihsel tasarımın nesneye ve nesne ile ilişkilerine dayandırılmasına dair bir etkinliktir (Simmel, 2010: 40). Simmel, kişileri harekete geçiren bu ruhsal sebepleri anlayabilmenin yolunun ise, özellikle parçalar halinde aktarılan o kişilerin belirli bir bütünsellik içerisinde “hissedilmesinden” ve taşıdıkları çeşitliliğin “içimize yansıtılmasından” geçtiğini savunur. Bu haliyle, tarihçilik, bir sanatçı olmayı koşullar (Simmel, 2010: 28). Simmel’in tarihçi-sanatçı benzeşimi sübjektif sayılabilecek bir hissetme yöntemi ile tablonun eksik parçalarını birleştirmeye dayalıdır. Arthur Schopenhauer’in zamanla nesnenin kendisi haline gelmeye varacak “şeylerde kendimizi bulma (Schopenhauer, 2009: 25)” yöntemine benzer biçimde; Simmel, tarihçi ile tarihsel-olan arasındaki psikolojik bağın söz konusu olmaması durumunda dahi bu bağın varsayılması gerektiğini savunur. Tüm bu işlemler için ise tarihçi iki önemli araca

sahiptir: (I) ruhunda taşıdığı kuvvetler ve kategoriler; (II) gerçek deneyimler. Immanuel Kant'ın *transsendental felsefesini* ve ona içkin olarak, yargının, duyuların işlevi olarak “görmek” ile tasarımları bir bilinçte birleştiren “düşünmek” arasındaki ilişki neticesinde oluşabileceği tezini (Kant, 2002: 55-56) anımsatan Simmel'in bu yaklaşımı; Diltheyci psikolojizmin kendisini göstermeye başladığı yerde önemli bir kopuş yaşar. Ruhta taşınan kuvvetler ve kategoriler ile gerçek deneyimlerin rehberliğinde girilen araştırmalarda, Simmel'e göre, tarihinin genel psikolojik yasalara uygunsuz olduğunu saptadığı verilerin hakikat ile bir ilgisi bulunamayacağını açıklama tasarrufu, onun tarihe ve tarihsel-olana bakış açısını belirleyen nihaî ve kilit değerinde bir husustur (Simmel, 2010: 29-30).

Simmel'in Tarih Felsefesinde Tarihin Yasası Üzerine

Tarih felsefesinin görevinin neliği üzerine giriştiği sorgulama ile başlayan ilgili metnin ikinci bölümü, Simmel'e göre, bir tarih yasasını zorunlu kılar. Üstelik bu yasa çelişki içermeksizin öyle bir ifade ile sunulmalıdır ki “gerçeklerin girişi” birbirlerini izleyen belirli bir devamlılık dâhilinde sürdürülebilir hâle getirilebilmelidir. Bu noktada, Simmel, yasanın varlık koşulunun ve buna ilişkin olası bir açıklamanın, “iki dünya elementinin” birleşiminde söz konusu olabileceğini belirtir. Tarihsel olayların dayandığı bu elementler ise o denli fazladır ki tüm elementlerin yeniden bir araya gelmesi ve bir olay tekrar etmesi imkânsız olarak görünür (Simmel, 2010: 47).

Simmel'e göre, tarihin yasası üzerine üretilen varsayımlar da çeşitli problemler içermektedir. Ekseriyetle rastlanan ve bir tarih yasası olarak kabul edilen “gelişimsel yaklaşım” bu türden bir probleme karşılık gelir. Simmel'e göre; herhangi bir insan topluluğunun “gençlik” evresinde olduğunun tespiti, sonraki süreçte “orta yaş olgunluğu” seviyesine geçişini açıklayacak güçte değildir. İnsanlara yasa olarak görünen bu geçişlilik, Simmel'e göre bir tarih yasası olmayıp tam da sözünü ettiği türden elementlerin varlığı ve etkileri ile biçimlenmiş bir

süreçtir. Yasa, içsel ve dışsal etkilerin oluşturduğu tabloda aranmalıdır (Simmel, 2010: 45-49).

Tarihsel süreçlerin organizmacı bir anlayış dâhilinde değerlendirilmesi ve bunlardan tarihe ait bir devşirilmesi türünden bir yaklaşım düşünüldüğünde, İbn Haldun'un "dönemler kuramı" anımsanacaktır. Dönemler kuramında da görülebileceği gibi, *kuruluş, egemenliğin belirli bir elde toplanması, refah ve büyüme, duraklama* ve *yıkılış* evrelerinden -ya da buna benzer evreler silsilesinden- müteşekkil bir gelişim denklemi, toplulukların tarihini açıklamak ve anlamak açısından önemli verilere içeriyor olsa da bu tablonun her bir ayağı kendi başına ele alınmaya müsait değildir. Bununla birlikte, devlet, refaha ve büyümeye ulaşmasının gereği olarak duraklamaya ve sonrasında yıkılmaya yazgılı bir yapı (Uygun, 2008: 145-160) olmaktan ziyade; barındırdığı insan topluluklarının birbirleri ile olan ilişkilerinden doğan çeşitli sosyal ve siyasal etmenlerin/elementlerin müdahaleleri çerçevesinde tüm bu evreleri yaşar. Bu doğrultuda, Simmel, tarihin yasasının çıkarılacağı kaynağın, devletin doğup büyüdüktan sonra yaşlanıp ölmesi türünden biyolojik bir algoritmada değil, doğrudan o aşamalara etki eden içsel ve dışsal elementlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde yattığını savunur.

Simmel, soruşturmalarının devamında "yasa bilimi" ile "tarih bilimi" arasında keskin bir ayrımın bulunduğunu ifade eder. Simmel'e göre, farklı yöntemler üzerinden ulaşılmaya çalışılan yasanın doğası, düşünseldir, herhangi bir katı gerçekliğe karşılık gelemeyecek mahiyettedir; gerçeğin saptanması "özel bir eylem" vasıtası ile mümkün olabilecektir. Üstelik, yasa bilimi, tarih için önemli sayılan "zamanı ve yeri belli durum" etmenini önemsiz görür. "Yasa bilimi" tabirindeki "bilim" vurgusu ise çoğu kez tarihin yasalara girmeksizin bilim olamayacağı sanrısını doğurur. Buna karşılık, Simmel, tarihsel görüngülerin bir araya gelmiş birçok koşulun neticesinde biçim kazandığını ve bu görüngülerin salt biricik doğa yasası ile anlamlandırılmayacağını savunur (Simmel, 2010: 55).

Simmel'e göre; tarih biliminin bilgi malzemelerinin işlenmesi sürecinde bir "tek çizgилilik" söz konusu değildir. Doğa yasalarında olduğu gibi, bir şey yaşlandığı

için ölmez ya da doğduğu için büyümmez. Aksine, dışsal bir tarihsel olay olarak “ölüm”, “yaşlanmayı” doğuran ruhsal (içsel) sebeplerden kaynaklanarak söz konusu olur. Simmel’in verdiği örnekle; bir intihar vakası kendi başına bir yasa olmaktan uzaktır; salt belirli sosyal ve psikolojik elementlerin etkilerinin bir sonucudur (Simmel, 2010: 63-65). Her ne kadar “metafizik düşünüş” tekrarlandığını gördüğü bir sürecin kendisini ilke olarak sunmaya eğilimli olsa da bu açıklama yalnız başına ilgili sürecin meşru görülebilmesi için yeterli değildir. Üstelik metafiziğin, Simmel’e göre, “kesinlikle deneysiz” bir yöntem barındırıyor oluşu, görüngülerin algılanımı noktasında da bu türden kafa karışıklıklarının oluşmasında önemli bir etmendir (Simmel, 2010: 69-70).

Tarihin yasalarının değişmezliği sanrısı, Simmel’in tartıştığı bir diğer önemli husustur. Simmel’e göre, zamanlar-üstü bir tarih yasasının varlığı söz konusu olamaz. Tarihsel süreçlerin anlaşılması için değişmez bir yasanın varlığı varsayımının akıl dışılığı, ilgili yasanın zaman sınırları içerisindeki sınırlandırılmışlığı görüldüğünde, fark edilebilir durumdadır. Bu suretle A, B’yi getirir türünden bir iddia/tez, başlı başına bir yasa olmaktan ziyade A’nın ve B’nin içsel elementlerinin etkileri ile oluşmuş bir ilişkiye karşılık gelmektedir; ayrıca A ile B arasındaki düz ilerlemeci bir denklem de yasa olamayacak kadar ölümlü ve geçicidir (Simmel, 2010: 78-79).

Tarihsel işleyişin yasası sorunsalı, Simmel’e göre, tarihin mânâsı sorunu ile girift bir yapı göstermektedir. Tarihin bu mânâ arayışı ise bilgi kuramının da ötesinde, “görüngülerin arkasında” konumlanmış durumdadır. Tarihte bir mânânın varlığına ulaşma çabası, Simmel’e göre, bir “amacın” varlığını da koşullar (Simmel, 2010: 84-89).

Mânânın kurulumu, Simmel’de, bu amaç doğrultusunda, belirli ilişkiler çerçevesinde işler. Amaçta kendini bulan mânâ, bu amaç yolunda her ne malzeme kullanılıyor olursa olsun tarih araştırmacısı olan öznenin tasarrufundadır (Simmel, 2010: 89-92). Simmel, tarihin bir mânâsı ve bir hedefi olması gerektiği düşüncesini ise başlı başına bir varsayım olarak görür; diğer yandan Simmel, böylesi bir varsayımın varlığının imkânsızlığı iddiasının, en az karşıtı (imkânlılık) kadar bir

varsayım değeri taşıyacağını ifade eder (Simmel, 2010: 99-102). Tarihi belirli tasarımlar üzerinden anlamak ise, Simmel'in soruşturmalarının neticesinde psikolojizme dayalı bir yeniden-üretim sürecine karşılık gelir (Simmel, 2010: 112-121).

Sonuç

Georg Simmel, Yeni Kantçıların eleştirilerine uğramış Diltheycilikten uyarlanmış bir bakış açısıyla, psikolojizmi tarihsel anlama ediminin hazırlayıcı etmeni olarak görür ve tarihsel karakterin biricik addedilen eyleminin ancak bu suretle anlaşılabilceğini vurgular. Tarihin yasası ve manası ile ilişkili bir kavram olarak psikolojizm, özgün bir yeniden-üretim ediminin temellerini oluşturur.

İçerdiği özgün yaklaşımlar ile Simmel'in tarih felsefesi, "tarihsel kişilik" sorunsalına da çeşitli açılımlar getirir. Hegelci tarih felsefesinin içeriğini ve bu içeriğin bireyi tarihsel anlatı karşısında edilgen kılan katı çehresini eleştiren Simmel, tarihin yasasının zamanlar-üstü bir biçim kazanabilmesinin imkânsızlığını vurgular. Bu haliyle, Simmel'in tarih felsefesi, sosyolojisine de şekil vermiş olan içsel ve dışsal elementlerin birbirleriyle ilişkileri minvalinde şekillenen, zaman sınırları içinde sınırlandırılmış olan tarih yasasının, mânânın kurulumu sürecinde –ve elbette tarihçinin de bu süreçte oynadığı rol çerçevesinde– psikolojizm ile dolaylı ilişkisini içeren, tartışmaya değer önemli bir düşünsel üretim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Iggers, G. G. (2000). *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme: Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı*. G. Ç. Güven (Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Jung, W. (1995). *Georg Simmel: Yaşamı, Sosyolojisi, Felsefesi*. D. Özlem (Çev.) Ankara: Ark Yayınevi.
- Kant, I. (2002). *Gerçekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafizığe Prolegomena*. İ. Kuçuradi ve Y. Örnek (Çev.) Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Milà, N. C. (2005). *A Sociology Theory of Value: Georg Simmel's Sociological Relationism*. Bielefeld: transcript Verlag.
- Pyhtinen, O. (2016). The Real as Relation: Simmel as a Pioneer of Relational Sociology. *The Anthem Companion to Georg Simmel*, T. Kemple ve O. Pyhtinen (Ed.) Londra: Anthem Press, 101-120.
- Schopenhauer, A. (2009). *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*. L. Özşar (Çev.) İstanbul: Biblos Kitabevi.
- Schwartz, B. (2017). How is history possible? Georg Simmel on empathy and realism. *Journal of Classical Sociology*, 17(3), 213-237.
- Simmel, G. (1971). How is History Possible?. *On Individuality and Social Forms*, D. N. Levine (Ed.) Chicago: The University of Chicago Press, 3-5.
- Simmel, G. (1995). The Metropolis and Mental Life. *Metropolis: Center and Symbol of Our Times*, P. Kasinitz (Ed.) New York: New York University Press.
- Simmel, G. (2010). *Tarih Felsefesinin Problemleri*. G. Aytaç (Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Simmel, G. (1964). *The Sociology of Georg Simmel*. K. H. Wolff (Çev.) New York: The Free Press.

Uygun, O. (2008). *İbn Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Wolff, K. H. (1950). *The Sociology of Georg Simmel*. Illinois: The Free Press.